

Інші могли б написати про це книгу, однак історія, про яку я тут розповідаю, забрала всі мої життєві сили, і я повністю спустошений. Тому я писатиму лише про свої спогади, і якщо подекуди вони будуть уривчастими, я не вдаватимуся до жодних вигадок, щоб їх залатати чи з'єднати до купи. Ті зусилля, яких мені довелося б докласти для їх оздоблення, завадили б тому задоволенню, яке я сподіваюсь отримати, розповідаючи про них.

Мені не виповнилося й дванадцяти, коли я втратив батька. Моя матір, яку вже нічого більше не тримало у Гаврі, де батько працював лікарем, вирішила перебратися до Парижа, вважаючи, що там мені буде краще закінчити навчання. Вона винайняла невелику квартиру неподалік від Люксембурзького саду, в якій разом із нами оселилася міс Ешбертон. Міс Флора Ешбертон, у якої вже не залишилося власної родини, була колись вчителькою моєї матері, потім

її компаньйонкою і нарешті стала подругою. Я жив поряд із цими двома жінками, які завжди мали однаково спокійний і сумний вигляд і яких я ніколи не бачив у іншому стані, окрім жалоби. Одного дня, коли, я думаю, минуло вже досить часу після смерті батька, матінка змінила колір стрічки на своєму вранішньому капелюшку з чорного на бузковий:

— Матінко! — крикнув я їй. — Вам не пасує цей колір!

Наступного дня вона знову одягнула чорну стрічку.

Я мав дуже слабе здоров'я. Турбота моєї матері та міс Ешбертон про те, щоб я не перевтомлювався, не зробила з мене ледаря лише тому, що мені по-справжньому подобалося працювати. Через мою блідість із настанням перших погожих днів обидві жінки вирішували, що настав час їхати за місто. До середини червня ми переїжджали у Фонгезмар на околицях Гавра, де мій дядько Бюколен приймав нас щоліта.

Посеред саду, який не є ні занадто великим, ні занадто гарним і який нічим особливим не відрізняється від інших садів Нормандії, стоїть будинок родини Бюколен, білий, двоповерховий, схожий на більшість заміських будинків позаминулого століття. Близько двадцяти великих вікон виходять на схід, до саду, стільки ж — у протилежний

бік. Тоді як з обох боків будинку жодних вікон немає. Вікна складаються з маленьких шибок: деякі, нещодавно замінені, видаються занадто світлими на тлі старих, позеленілих і тьмяних. Частина з них має дефекти, які наші батьки називали «пузири». Якщо подивитись крізь них на дерево — воно буде викривленої форми, а в листоноші, що проходить повз, одразу виросте горб.

Оточений стінами сад має прямокутну форму. Він утворює досить широку тінисту галявину перед будинком, навколо неї пролягає піщано-гравійна доріжка. З цього боку стіна невисока, і за нею відкривається вид на фермерське подвір'я, прикрите садом, яке з боку вулиці межує з алеєю букових дерев, як заведено в цій місцевості.

Позаду будинку, із західної сторони, сад має більше свободи. Заквітчана алея, що проходить уздовж шпалер, звернених на південь, захищена від морських вітрів густою завісою португальського лавра і ще кількома деревами. Інша стежка, вздовж північної стіни, зникає під гіллям. Мої кузени називали її «чорною алеєю», і коли наставали вечірні сутінки, не любили нею спускатися. Ці дві стежки ведуть до городу, яким продовжується сад після того, як ви спуститеся на кілька сходинок униз. Далі, у глибині городу, через маленькі потаємні двері в стіні можна потрапити у лісок,

де зліва й справа сходяться букові алеї. З призьби будинку за цим ліском можна побачити плато і милуватися врожаєм, який його вкриває. На горизонті, неподалік — маленьку сільську церкву, а ввечері, коли повітря спокійне, — дим з кількох будинків.

Кожного літнього вечора після вечері ми спускалися в «нижній сад». Виходили через маленькі потаємні двері до лавки на алеї, звідки відкривався гарний краєвид на сільську місцевість. Там, під солом'яним дахом покинутого кар'єру, сиділи мої дядько, мати і міс Ешбертон. Перед нами простелялася маленька долина, заповнена туманом, а над лісами за нею — золотилося небо. Назад ми поверталися із затримками, йдучи вже стемнілим садом. Приходили додому і зустрічали у вітальні мою тітку, яка майже нікуди не виходила з нами... На цьому вечір для нас, дітей, закінчувався. Але дуже часто ми ще читали у своїх кімнатах, коли чули, як пізніше наші батьки піднімаються нагору.

Майже весь час, який не проводили в саду, ми займалися в «навчальному класі», кабінеті мого дядька, де були встановлені шкільні парти. Ми з кузеном Робертом працювали пліч-о-пліч, а Джульєтта й Аліса — позаду нас. Аліса на два роки старша, Джульєтта на рік молодша за мене, а Роберт наймолодший з нас чотирьох.

Спогади, про які я тут пишу, не були моїми першими спогадами — лише тими, що стосуються цієї історії. Можу сказати, що почалася вона саме в рік смерті мого батька. Можливо, моя чутливість, загострена нашою втратою і якщо не власним горем, то принаймні спогляданням горя моєї матері, зробила мене схильним до зовсім інших емоцій: я передчасно подорослішав. Коли того року ми повернулися до Фонгезмару, Джульєтта й Роберт здавалися мені досі маленькими, але, побачивши Алісу, я раптом зрозумів, що ми обоє перестали бути дітьми.

Так, це був рік смерті мого батька, і мої спогади підтверджуються розмовою матері з міс Ешбертон невдовзі після нашого приїзду. Я несподівано увійшов до кімнати, де мама розмовляла з подругою. Йшлося про мою тітку. Матір обурювалася тим, що та чи то зовсім не носила жалоби, чи то занадто рано перестала її носити. (Чесно кажучи, мені так само важко уявити мою тітку, мадам Бюколен, у чорному, як мою матір — у світлій сукні.) У день нашого приїзду, наскільки я пам'ятаю, Люсіль Бюколен була одягнена в шифонову сукню. Як завжди доброзичлива, міс Ешбертон намагалася заспокоїти мою матір. Вона боязко заперечувала:

— Зрештою, білий — це також колір жалоби.